مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد

آصف بهاند

۲۰۱۷/۰۸/۲۳

د خوشحال خان ختک آثار

سواتنامه ، دویمه برخه

خوشحال پوهنه

۳۲

کـتـابـونه پـر سر کـیـږدي ځــان ملا کا
پــه هــر کلي محلت گـرځي تګي غلا کا

*****

پـه مسجد راځي پـنـځـه وخـتــه آذان کا
چـې زکات سرسایه نه وي مسجد وران کا

*****

نه یې خط وي، نه یې لوست، همه تګي کا
تـعـویــزونـه بــه کـوي، دروغ داري کا

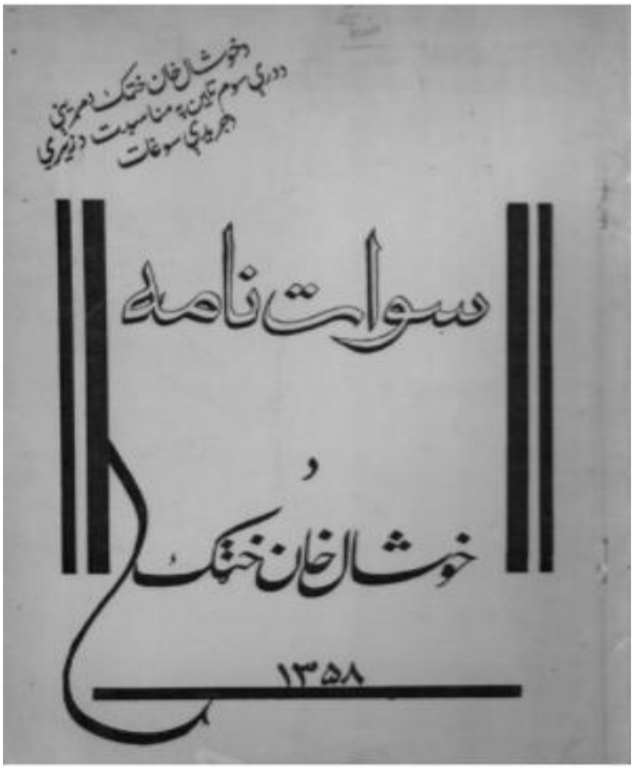

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولــئ

د خټکو او یوسفزیو تر منځ له پخوا نه سخت رقابت موجود و. مهمه موضوع دا وه چې د یوسفزیو قوم د مغولي واکدارانو سره هم د تولنیز ـ اقتصادي جوړښت په برخه کې تضاد درلود. مغولي نظام او د خټکو قبیله د فیودالي نظام په چوکاټ کې روان وو، خو په یوسفزیو کې د شیخ ملي د ویش سیستم جاري و(ادبي ځیرنې، ۲۷۷ ام مخ) د یادو تضادونو په وجه، وژل راوژل په کې ډیر وو، آن تر دې چې د خوشحال خان پلار هم د وژلو په همدې رقابتونو کې و وژل شو، خو بیا هم خوشحال ته بله لار نه وه ور پاتې پرته له دې چې یوسفزیو باندې د مرستې غږ وکړي. حالاتو په خوشحال خان باندې دغسې راوستل چې له دښمنیو او تضادونو سره سره باید د جرګو مرکو له پاره سوات ته یوسفزیو ته ورشي.

علامه حبیبي د افضل خان خټک د تاریخ مرصع په حواله لیکي چې: «خوشحال خان د ۱۰۸۶ ق د دریمي خور په اومه سوات ته رهي شو، اوه میاشتې هلته وګرزید، د یوسفزیو ښه او بد یې ګرده ولیدل. بې له سواتنامې، د ده په نورو شعرونو کې هم د سوات او سواتیانو یادونه ډیره شوې ده او د دوی د ژوندانه ظاهري او معنوي څنګونه یې روښانه کړي دي او په کره کتنه ورته ځیر شوی دی...»
(خټک خوشحال خان، سواتنامه، د افغانستان د علومو اکادیمی، د ژبو او ادبیاتو انستیتوت په ۱۳۵۸ کال، د استاد حبیبي مقدمه، ۷۴ ام مخ)
د دغې ځیرنې پر مهال زه د خوشحال د سواتنامې دوه چاپي متنونه په واک کې لرم:
ـ د سواتنامې هغه چاپي متن چې د افغانستان د علومو اکادیمی، د ژبو او ادبیاتو انستیتوت په ۱۳۵۸ کال خپور کړی دی،
ـ د سواتنامې هغه متن چې ښاغلي زاهد مشواني د خوشحال په کلیاتو کې را اخیستی دی.

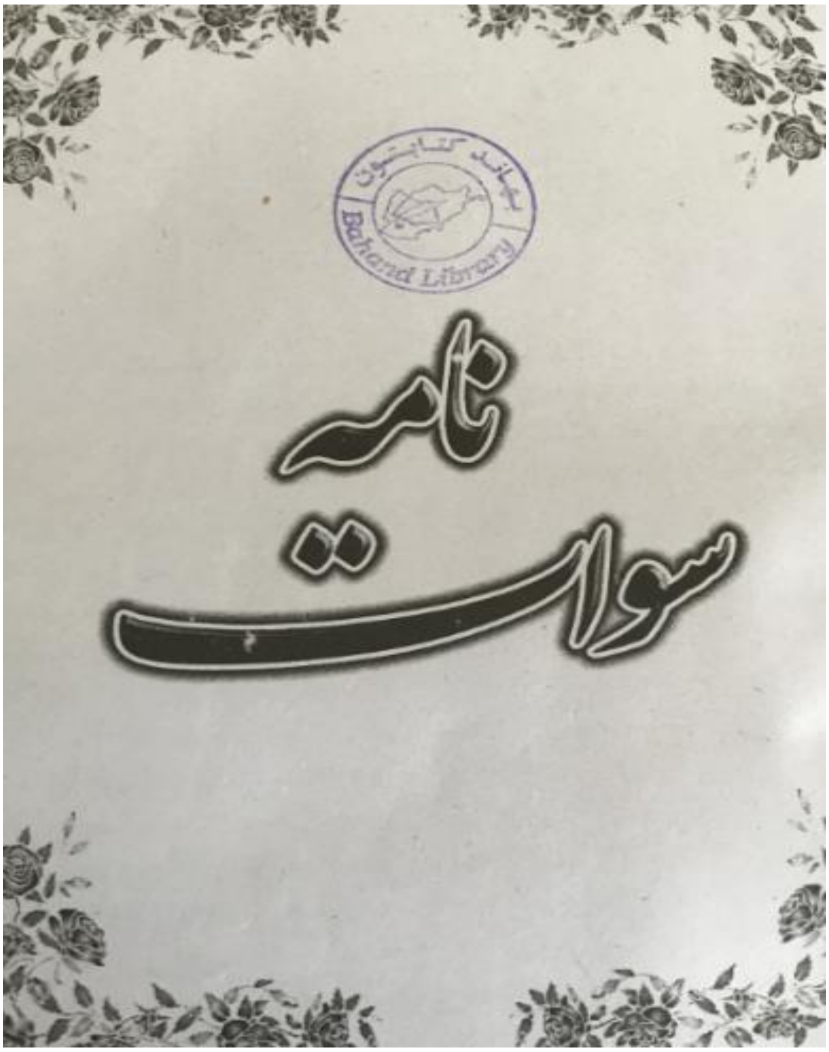

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

توپیر یي دا دی چې د خوشحال په کلیاتو کې چې ښاغلي مشواني د سواتنامې کوم متن را اخیستی دی، عادي متن دی، خو د علومو اکادیمی خپور کړی متن توضیحات، سریزه او څرګنوونې لري او هم یې د متن هر بیت ته شمیرې وهلي چې د بیتونو په نښه کولو، ښودلو او مآخذ ورکولو کې ډیره ښه مرسته کولای شي.
دا چې تر نن ورځې پورې د خوشحال خان ختک سواتنامه څو ځلې، څه وخت او چیرې چاپ شوې ده، د اوس له پاره ما ته بشپړ مالومات نه شته، خو استاد هیوادمل په «ننګیالی د زماني» نومي اثر کې چې په ۱۳۸۰ ل کې چاپ شوی دی، د خوشحال د سواتنامې د خپریدو په باب داسې لیکلي دي:
«سواتنامه افضل خان ختک په تاریخ مرصع کې هم را اخیستې ده. نورې نسخې یې هم شته. لومړی ځل ارواښاد رسا په ارمغان خوشحال کې چاپ کړه، بیا د تاریخ مرصع په چاپي نسخه کې راغله. تحقیقي متن یې د تاریخ مرصع او ارمغان له مخې ارواښاد استاد عبدالحی حبیبي چاپ ته آماده کړ او په ۱۳۵۸ هـ ق کال د دوی له شروحو او مقدمې سره د افغانستان د علومو اکادیمی له خوا چاپ شو.»
(هیواد مل سر محقق زلمی، ننګیالی د زماني، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـ جرمني، ۱۳۸۰ــ ۲۰۰۱م، ۱۸۶ ام مخ)
کله چې د خوشحال په سر کې د ملي پاڅون فکر ا و د آزادی د غورځنګ مفکوره پیدا شو نو په ښکاره یې و ویل:

و مغل و ته به نن کرم اتک پوله
ملک به خلاص کړم د مغل له غاله غوله

چې په زره کړم دا یو څو خبرې یادې
نورې واړه اندیښنې شې را ته بادې

و مغول وته خبرې په وربوز کړم
سر مې پریوځه که به سر ورته بیا کوز کړم

نه په خپل، نه په پردي یم، خو په ننګ یم
په دا ننګ کې زرورور سره په جنګ یم

دا هم شکر چې مې وترله توره
زما توره په جهان شوله مشهوره

په دا کار که یوسفزیه بې وفا شي
الوداع ده چې زما به ورته شا شي

خدای دې نه کا، که له موږه یو کنډو شي
بیا به هله په چا جوړ د مغول دو شي

(د خوشال کلیات، د زاهد مشواني اوډنه، د ۲۰۰۵ کال چاپ، ۷۴۱ ام مخ)

په سواتنامه کې خوشحال خان سره له دې چې د سوات د ښې هوا، خسران، ښکار او... یادونه کوي، خو د خوشحال د سیاسي هڅو له ژورې مطالعې ښکاري چې خوشحال سوات ته د تفریح او سیاحت له پاره نه و تللی، بلکې دهغه اصلي موخه سیاسي کار و چې خلک پوه کړي او د مغلي امپراتورۍ پر ضد یې را جګ کړي. د سواتنامې د مقدمې په یوه برخه کې حبیبي صاحب وایي:
«خوشحال خان اوه میاشتې په سوات کې د خلکو په را پاڅونه او سره را ټولونه لګیا و. هلته هم شاهي دربار لاس درلود او ملکان او پیران یې سره را لمسول. میان نور د یوسفزیو پیر، چې د لښکرو کولو په چارو کې خنډ اچاوه، د خوشحال خان په تلقین ظاهراً د شاهي دربار له سیلي څخه لاس واخیست، خو په پټه به د پردو په لمسون په خپلو تیر ایستنو او غولونو لګیا و:

و مغلو ته چې کښل شیخ میان نور کړه
ما وې نور دا هسې مه کړه، ده منظور کړه

(خو) د لښکرو په وتلو اولس ساز شي
بیا د ده له فعله بل فعل آغاز شي

(ختک خوشحال خان، سواتنامه، د افغانستان د علومو اکادیمی، د ژبو او ادبیاتو انستیتوت په ۱۳۵۸ کال، د استاد حبیبي مقدمه، ۷۶ ام مخ)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

سره له دې چي خوشحال خان د خپلو سفرونو او بلنو پایله دومره ښه نه ګڼي او وايي:

تیراه مي ولیده، راغلم تر سواته
پښتون مي ولید، دا لوی، لوی ذاته

عقل همت مي د چا و نه لیده
په بیارته راغلم، ناست یم ملا ماته

خو حبیبي صاحب بیا د خوشحال دا حرکتونه، بلني او سیاسي هڅې مثبتې ارزیابي کړې دي. حبیبي صاحب وايي: «د خوشحال خان دغه حرکت خو د پښتون د اجتماعي ژوندانه د مراحلو یو پوړ و، چي د پیر روښان د نهضت پایڅوړ او د میرویس هوتک د قندهار د آزادیخواهانو مقدمت الجیش ګڼله شي، نو ځکه زه دغه ملي غورځنګ نا مراده نه بولم او د افضل خان هغو لیکنو ته حواله ورکوم چي د میرویس خان معاصرو او د ده ملي غورځنګ ته یي په خورا ډیره هیله او امید کتل...»
(خټک خوشحال خان، سواتنامه، د افغانستان د علومو اکادیمی، د ژبو او ادبیاتو انستیتوت په ۱۳۵۸ کال، د استاد حبیبي مقدمه، ۷۷ ام مخ)

که د سواتنامي متن په ځیر سره ولوستل شي، لیدل کیږي چي خوشحال خان یوسفزي له هره اړخه تر انتقاد لاندي راوستي دي. د دوی د ژوند هر اړخ ته په پام سره یي تولي نیمګړتیاوي په ښنه کړې دي. له سواتنامي څخه دا لاندي منتخب بیتونه یي څو بیلګي کیدای شي:

یوسفزیه چي د ننګ په کار کي سست دي
یا په دین کي خارجي او نا دانست دي

زه چي بد وربانـدي وایم، منافق دي
چي بد ډیر وربانـدي وایم، نا لایق دي

رافضي بـه دي زمـا وسپي تـه نـه واي
دا خـبري یـوسـفـزو ویـلـي نـه واي

پـه سلوک کي محقق نه، مقلد دي
کان د مکر، کان د کذب، کان د ضد دي

د بدیـو وفـتـنـو تـه غـویـږي څـکـي
د غـوښتـني نـیاز نـظـر تـه سترګي لـکي

چي باران پـه خلايق باندي وريږي
وایي واړه د میا جي پـه دُعا کـیږي

خپل مراد د میاجي نـه همیش غواړي
هـلـکان د کونـدو رنـدو ورتـه ژاړي

دا همه واړه شامت د ده بي باک دی
دا څه خلک، څه ولس، څه زیست و ژواک دی

(د خوشال کلیات، د زاهد مشواني اوډنه، د ۲۰۰۵ کال چاپ، ۷۵۳مخ)

نور بیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ